

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Václava Dudy a soudců JUDr. Pavla Horňáka a JUDr. Ivany Zlatohlávkové ve věci žalobce **J. C.**, bytem XY, zastoupeného Mgr. Janem Knoblochem, advokátem se sídlem v Plzni, Boettingerova 2902/26, proti žalovanému **P. C.**, bytem XY, zastoupenému Mgr. Václavem Houškou, advokátem se sídlem v Blovicích, Masarykovo náměstí 98, o zaplacení 437.800,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu Plzeň-jih pod sp. zn. 19 C 178/2018, o dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 4. 2019, č. j. 64 Co 35/2019-47, takto:

- I. Dovolání proti výroku, jímž bylo rozhodnuto o nákladech řízení, **se odmítá.**
- II. Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 4. 2019, č. j. 64 Co 35/2019-47, a rozsudek Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 29. 11. 2018, č. j. 19 C 178/2018-27, **se ruší** a věc se **vrací** Okresnímu soudu Plzeň-jih k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í:

Okresní soud Plzeň-jih (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 29. 11. 2018, č. j. 19 C 178/2018-27, uložil žalovanému povinnost zaplatit žalobci 437.800,- Kč s blíže specifikovaným úrokem z prodlení (výrok I.), co do úroku z prodlení za dobu od 5. 7. 2018 do 20. 8. 2018 žalobu zamítl (výrok II.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok III.). Vyšel ze zjištění, že žalobce žalovanému na základě ústně uzavřených smluv o zápůjčkách ze dne 26. 5. 2015 poskytl částku 100.000,- Kč, ze dne 3. 6. 2015 částku 100.000,- Kč, ze dne 15. 6. 2015 částku 137.800,- Kč a ze dne 25. 6. 2015 částku 100.000,- Kč. U žádné ze zápůjček si strany neujednaly dobu vrácení. Žalobce dopisem ze dne 4. 7. 2018 všechny smlouvy o zápůjčkách vypověděl a vyzval žalovaného k vrácení peněz do 21. 8. 2018, resp. 30. 8. 2018. Dopis byl žalovanému doručen 9. 7. 2018. Žalovaný vznesl námitku promlčení z důvodu, že žalobce výpověď zaslal až po uplynutí tříleté promlčecí lhůty. Soud prvního stupně však tuto námitku posoudil jako nedůvodnou, neboť právo vypovědět smlouvu o zápůjčce se nepromlčuje; jde o tzv. utvářecí či konstitutivní oprávnění, jemuž neodpovídá žádný dluh na druhé straně, chybí zde tedy základní důsledek promlčení – ztráta nároku. Splatnost zápůjčky je podle § 2393 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“), závislá na vypovězení smlouvy a z toho vyplývá, že dokud věřitel smlouvu nevypoví, není dluh splatný a nezačne běžet promlčecí lhůta.

Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 30. 4. 2019, č. j. 64 Co 35/2019-47, rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil ve výroku o věci samé, změnil je ve výroku o náhradě nákladů řízení a rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Ztotožnil se s jeho skutkovými, tak i právními závěry. Odvolací soud zdůraznil, že výpověď smlouvy je jedním ze způsobů zániku závazkového vztahu (§ 1998 o. z.), zatímco výzva k poskytnutí plnění má za následek změnu jeho obsahu - vede k tomu, že se pohledávka stane splatnou (§ 1958 o. z.). Podle odvolacího soudu právo vypovědět smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou promlčení nepodléhá; nemá-li být smlouva na dobu neurčitou uzavřena „na věčné časy,“ musí mít její účastníci právo smlouvu vypovědět. Nebylo-li by možné pro promlčení vypovědět smlouvu o zápůjčce, pak by zapůjčitel nemohl požadovat vrácení zápůjčky, ale ani vydlužitel by se nemohl zbavit povinnosti platit sjednané úroky, neboť bez výpovědi by časově neomezenou zápůjčku mohl splatit jen v tom případě, kdyby šlo o bezúročnou zápůjčku (viz § 2393 odst. 2 o. z.).

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný (dále též „dovolatel“) dovolání, které má za přípustné podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), neboť podle jeho přesvědčení závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena. Za takovou považuje otázku, zda se promlčuje právo zapůjčitele vypovědět smlouvu o zápůjčce podle § 2393 o. z. Žalovaný má za to, že právo vypovědět smlouvu o zápůjčce je právem majetkovým, které podléhá promlčení v souladu s § 611 o. z. Právní teorie považuje za výkon majetkového práva v širším smyslu i právní jednání, která sama o sobě nevedou k přímému prosazení konkrétního majetkového práva, avšak jsou nezbytným předpokladem jeho další realizace. Výpověď smlouvy o zápůjčce sama o sobě není spojena s nárokem, nicméně je nezbytným předpokladem ke vzniku takového nároku. Prosazuje názor, že výpovědí smlouvy o zápůjčce realizuje zapůjčitel své majetkové právo v tom smyslu, že je činí (po uplynutí výpovědní doby) splatným a dává tak vydlužiteli na srozuměnou, že požaduje vrácení poskytnuté zápůjčky. Výpovědí smlouvy o zápůjčce na rozdíl od výpovědi smlouvy podle § 1998 o. z. nedochází k zániku závazku, nýbrž pouze ke splatnosti zápůjčky. Oproti předchozí právní úpravě v situaci, kdy jeden den byla půjčka poskytnuta a již následující den se věřitel mohl domáhat jejího vrácení, se zápůjčka stává splatnou až uplynutím výpovědní doby. Z existence výpovědní doby nelze podle dovolatele automaticky dovozovat, že výpověď smlouvy o zápůjčce není majetkovým právem, které se nepromlčuje. Je nepřijatelné, aby právo vypovědět smlouvu o zápůjčce nebylo časově omezeno a bylo možno výpověď podat po neomezeně dlouhou dobu, ačkoli splatná pohledávka ze zápůjčky se promlčuje v obecné tříleté promlčecí době. Zdůrazňuje, že smlouvu o zápůjčce bez dohodnuté doby splatnosti je možné vypovědět, jakmile je smlouva uzavřena, přičemž tento okamžik (resp. den následující) je určující pro počátek běhu promlčecí doby. Den následující po poskytnutí zápůjčky mohl žalobce podat výpověď smlouvy, tj. právo vykonat a docílit tím splatnosti zápůjčky. Je v rozporu s principem právní jistoty stav, aby bylo přípustné smlouvu o zápůjčce vypovědět v ničím neomezené době; tím by došlo k nedůvodnému zvýhodnění zapůjčitele a k založení ničím (časově) neomezeného práva na vrácení zápůjčky. Dovolatel podle obsahu dovolání prosazuje názor, že tam, kde jde o právo z časově neomezeného právního vztahu, je pro začátek promlčecí lhůty (u smlouvy o zápůjčce bez dohodnutého termínu splatnosti) rozhodný den, spojený s *actio nata*. Pro případ, že by dovolací soud nezohlednil jeho argumentaci ve věci samé, pak vůči výrokům o náhradě nákladů řízení namítá, že odvolací soud „vybočil z mantinelů daných ustálenou judikaturou dovolacího soudu“.

V řízení o dovolání bylo postupováno podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 30. 9. 2017 – dále opět jen „o. s. ř.“

Dovolání žalobce není podle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. přípustné proti výroku, jímž bylo rozhodnuto o nákladech řízení.

Podle § 237 o. s. ř. platí, že není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

Podle § 241a odst. 1 o. s. ř. lze dovolání podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Podle § 239 o. s. ř. přípustnost dovolání (§ 237 až 238a) je oprávněn zkoumat jen dovolací soud; ustanovení § 241b odst. 1 a 2 tím nejsou dotčena.

Dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť dovoláním napadené rozhodnutí, jímž se řízení končí, závisí na vyřešení otázky promlčení práva zapůjčitele na vrácení zápůjčky, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena.

Dovolání je důvodné.

Nesprávným právním posouzením věci je obecně omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav (skutková zjištění), tj. jestliže věc posoudil podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle § 2390 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“), přenechá-li zapůjčitel vydlužiteli zastupitelnou věc tak, aby ji užil podle libosti a po čase vrátil věc stejného druhu, vznikne smlouva o zápůjčce.

Podle § 2393 odst. 1 o. z., neurčí-li smlouva, kdy má být zápůjčka vrácena, je splatnost závislá na vypovězení smlouvy. Není-li o vypovědi ujednáno nic jiného, je výpovědní doba šest týdnů.

Podle § 609 věty první o. z., nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit.

Podle § 610 věty první o. z., k promlčení soud přihlédne, jen namítne-li dlužník, že je právo promlčeno.

Podle § 611 o. z., promlčují se všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem. Jiná práva se promlčují, pokud to zákon stanoví.

Podle § 619 odst. 1 o. z., jedná-li se o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé.

Podle § 619 odst. 2 o. z., právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla.

Podle § 629 odst. 1 o. z. promlčecí lhůta trvá tři roky.

Podle již desetiletí respektované doktríny a soudní praxe platí, že institut promlčení směřuje k tomu, aby se *po uplynutí určité doby vyloučila možnost právo vynutit* (srovnej ŠVESTKA, J.,

ČEŠKA, Z., CHYSKÝ, J., Promlčení a prekluze v čs. právním řádu. Praha: Orbis. 1967, s. 31). Uplyne-li zákonem přesně stanovený čas (promlčecí lhůta) a subjekt, jemuž svědčí právo na plnění, toto právo nevykonal (neuplatnil) podáním žaloby u soudu, toto právo se promlčí (vzniká tzv. promlčené právo). Právo na plnění přitom nadále existuje, přičemž *povinný subjekt zůstává i nadále povinným splnit svou povinnost, závazek, dluh odpovídající promlčenému právu. Naproti tomu oprávněnému subjektu zůstává i nadále zachováno jeho promlčené právo* (viz tamtéž s. 63). *Uplynutí určité doby provázené včasným nevykonáním práva ze strany oprávněného subjektu u příslušného orgánu má (...) za následek, že povinnému subjektu (...) vzniká nové oprávnění, které mu z původního obsahu existujícího právního vztahu nevyplývalo (...). Při výkonu práva před příslušným orgánem (např. před soudem, rozhodci, administrativním orgánem atp.), pak povinný subjekt může s úspěchem namítat promlčení a tak zbavit promlčené právo nároku. Námitka promlčení směřuje tedy přímo proti nároku promlčeného subjektivního práva. Tím ovšem zároveň směřuje i proti subjektivnímu právu samotnému, resp. vůbec proti celému právnímu vztahu* (shora uvedené dílo s. 66). *Promlčením subjektivního práva vzniká povinnému subjektu v první řadě právo namítat promlčení a tak způsobit zánik nároku, který toto subjektivní právo provází* (tamtéž s. 69). *Uplatněním námítky promlčení příslušný orgán nemůže oprávněnému subjektu promlčené právo přiznat a to z toho důvodu, že uskutečněním námítky promlčení došlo k zániku nároku (právo se tak stalo nevynutitelným – nežalovatelným - tamtéž s. 74); subjektivní právo oprávněného subjektu (...) nezaniká, nýbrž trvá dále. Smyslem promlčení je především stimulovat věřitele k rychlému (včasnému) uplatnění jeho práv (vigilantibus iura), a tím i předcházet v konkrétních případech důkazní nouzi na straně žalobce v soudním řízení (...). Úprava promlčení zároveň chrání i dlužníka. Ten nemůže být vystaven nebezpečí postihu od svého věřitele bez jakéhokoli časového omezení* (srovnej MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – Velký komentář. Svazek III. § 419-654. Praha: Leges, 2014, s. 879 a násl.). *„Běh promlčecí lhůty počíná obecně v okamžiku, kdy lze právo uplatnit u orgánu veřejné moci (...) Hovoříme v té souvislosti o okamžiku actio nata. Zjednodušeně lze v obecné rovině ztotožnit obecný počátek promlčecí lhůty se vznikem nároku, neboť možnost uplatnění práva u soudu je pojmovým znakem nároku* (viz shora citované dílo s. 950). *(...) Může nastat situace, kdy vyvolání dospělosti pohledávky, a tedy i počátku běhu promlčecí lhůty, bude záviset na vůli věřitele. Ten by mohl okamžik počátku běhu promlčecí lhůty práva na plnění oddalovat teoreticky donekonečna. Ke stanovisku, že v takovém případě běží promlčecí lhůta od okamžiku vzniku právního poměru (tj. zpravidla od uzavření smlouvy), resp. ode dne, který následuje po vzniku dluhu, se proto přiklonila jak právní teorie, tak i judikatura (...). Toto neplatí tam, kde je splatnost závislá na vypovězení smlouvy, jako je tomu u zápůjčky podle § 2393 (právo vypovědět závazek ze smlouvy se nepromlčuje, neboť promlčení může podléhat právo na určité chování, nikoliv kompetence)“ – (viz shora citované dílo s. 951). „Zákonná ustanovení, která zmocňují subjekty k úpravě individuálních právních vztahů, nazýváme kompetenčními normami. Kompetenční norma vymezuje subjekty a podmínky, za kterých je tento povolán ke stanovení, změně či zrušení práv a povinností (...) taková norma uděluje subjektu kompetenci k úpravě právních vztahů. Kompetencí (...) je zmocnění k ukončení právního poměru výpovědí (...). Dojitím výpovědi protistraně se teprve počítá lhůta, jejímž uplynutím je právní vztah ex nunc ukončen (...) promlčení (tak) může podléhat pouze právo na určité chování (dare, facere, bittere, pati), nikoliv kompetence, jež představuje zmocnění k další normotvorbě“ (viz Dvořák, B., O žalobách na určení neplatnosti výpovědi, Právní rozhledy, 2012, č. 18).*

Obecně platí, že právo může být uplatněno poprvé (§ 619 odst. 1 o. z.), jakmile vznikne možnost podat na jeho základě žalobu, jinými slovy řečeno, jakmile nastane okamžik, kdy je *actio nata*; tento okamžik nastává zásadně splatností dluhu, tj. dnem, kdy měl dlužník povinnost poprvé

splnit dluh. Tento den je pak dnem počátku běhu promlčecí doby podle § 619 odst. 1 o. z. Již v dřívější odborné literatuře (srovnej znovu dílo Promlčení a prekluze v čs. právním řádu a Občanský zákoník, či Občanský zákoník, Komentář, Díl I., Panorama 1987, s. 319 a násl.) byl zastáván názor, že může-li věřitel vyvolat splatnost dluhu, pak - objektivně posuzováno - může své právo i vykonat (podat žalobu k soudu).

Na tomto dílčím závěru nevidí Nejvyšší soud důvod nic měnit i v poměrech zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Dovolací soud – s ohledem na shora uvedená východiska - souhlasí se závěrem odvolacího soudu, že právo vypovědět smlouvu o zápůjčce uzavřenou na dobu neurčitou promlčení nepodléhá. Toto oprávnění nemá majetkovou povahu (není majetkovým právem - § 611 o. z.), nýbrž je výrazem dispozičního oprávnění smluvní strany změnit obsah smluvního závazku.

Je pravidlem, že počátek běhu promlčecí lhůty je spojen s okamžikem splatnosti dluhu. Je chybné, v situaci, kdy nebyla splatnost zápůjčky výslovně sjednána, přesvědčení, že k promlčení takových pohledávek nemůže dojít, neboť běh promlčecí lhůty je spojen se splatností dluhu (k tomu srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1984, č. 28). V souladu s dosavadní rozhodovací praxí (viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. 33 Odo 665/2002) „nese možnost vyvolání splatnosti závazku s sebou současně i právo věřitele vymáhat splnění závazku (...) první objektivní možnost výkonu práva je dána okamžikem, kdy věřitel mohl nejdříve o splnění požádat“. V takových případech proto není pro počátek běhu promlčecí doby určující den splatnosti dluhu.

Promítnuto do poměrů nyní souzené věci to znamená, že nebyla-li splatnost dluhu (vrácení zápůjčky) dohodnuta, může již den následující po vzniku takového právního poměru zapůjčitel smlouvu o zápůjčce vypovědět ve lhůtě šesti týdnů (§ 605 o. z.), a tím vyvolat její splatnost. Až uplynutím výpovědní lhůty se právo zapůjčitele na vrácení zápůjčky stává nárokem s účinky *actio nata*. Tento okamžik je pak dnem počátku běhu promlčecí doby podle § 619 odst. 1 o. z. Proto pro počátek běhu obecné promlčecí doby je tedy rozhodným den, který následuje po okamžiku, kdy nastalo *actio nata*, a nikoli den, kdy nastala splatnost dluhu v důsledku výpovědi. Přijetí opačného názoru by znamenalo nepřijatelné posunutí počátku běhu promlčecí doby (ve zřejmém rozporu s účelem institutu promlčení) prakticky na neomezenou dobu v situaci, kdy právo podat výpověď smlouvy o zápůjčce sjednané bez dohody o okamžiku splatnosti se nepromlčuje. Z tohoto pohledu pak není určující otázka promlčení práva podat výpověď smlouvy o zápůjčce, nýbrž promlčení práva požadovat vrácení zápůjčky. Touto otázkou se ovšem odvolací soud nezabýval, a tak je jeho právní posouzení neúplné a tudíž nesprávné.

Jelikož se žalovanému podařilo prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 241a odst. 1 o. s. ř. zpochybnit správnost napadeného rozsudku, Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243e odst. 1 o. s. ř.).

Důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, proto Nejvyšší soud zrušil i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta druhá o. s. ř.).

Se zřetelem k důvodu, pro který bylo rozhodnutí odvolacího soudu zrušeno, se Nejvyšší soud již nezabýval dalšími dovolacími námitkami.

Soudy nižších stupňů jsou vázány právním názorem dovolacího soudu (§ 243g odst. 1, věta první, § 226 odst. 1 o. s. ř.).

O nákladech řízení rozhodne soud v novém rozhodnutí (§ 243g odst. 1 věta druhá o. s. ř.).

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 28. 11. 2019

Duda

JUDr. Václav

předseda senátu